

O. DULSKA. Theoretical and methodological principles of teachers' professional competence in the conditions of continuing education.

The article highlights the theoretical and methodological foundations for understanding teacher professional competence, which are based on various concepts and models that have evolved in line with the dynamic requirements of the educational environment. These models often emphasize the integration of theoretical knowledge, practical skills, and reflective practices as the cornerstones of effective teaching. In addition, such models, developed in the context of primary school teaching, demonstrate that professional competence encompasses more than just content knowledge; it includes pedagogical innovation, collaboration, and ongoing self-assessment. The theory of lifelong learning plays an important role in the formation of teachers' continuous professional development, especially in the context of continuing education. It advocates a continuous, iterative process of skill acquisition and knowledge improvement that lasts throughout a teacher's professional life. Central to this paradigm is the idea that learning is not limited to a teacher's initial training; rather, it is a continuous journey influenced by the evolution of educational standards, technological progress, and changing societal needs. As a result, lifelong learning promotes resilience and adaptability, which are key attributes for modern educators navigating complex educational environments. The integration of pedagogical, psychological, and subject-specific knowledge is important for cultivating a teacher's comprehensive professional competence in the context of continuing education. Pedagogical knowledge provides the foundation for effective teaching strategies, while psychological understanding enables teachers to meet the cognitive and emotional needs of their students. Subject knowledge ensures that teachers have a deep understanding of the content they are teaching. When these areas are combined, teachers are better equipped to create meaningful learning experiences, differentiate instruction, and promote a positive classroom climate.

Keywords: professional competence, continuing education, teaching staff, educational trajectory, advanced training.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-157.2024.03>

УДК

Остапчук Т., Білий Д., Сандул А.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ТАКТИЧНОГО РІВНЯ ДО РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ

Вивчення підготовки фахівців для роботи з військовополоненими в умовах війни з росією є надзвичайно актуальним. Це пов'язано зі зростанням кількості захоплених ворожих військовослужбовців та необхідністю дотримання міжнародного гуманітарного права.

У цьому сучасному конфлікті особливо важливо правильно поводитися з полоненими згідно з Женевськими конвенціями. Це не тільки зберігає міжнародну репутацію України, а й підвищує правову, етичну та оперативну обґрунтованість дій наших військових та службових осіб.

Крім того, професійна підготовка в цій сфері допомагає ефективно збирати розвідувальну інформацію, гарантує дотримання прав людини та знижує ризики порушень.

У статті розглянуто основи підготовки майбутніх офіцерів тактичної ланки до роботи з військовополоненими. Наша увага зосереджена на формуванні компетенції, що передбачає етичні, моральні й професійні аспекти в умовах сучасних бойових дій. Ми виділяємо три основні складові цієї компетентності – знання, емоційну стійкість і поведінкові навички, які

створюють цілісну систему підготовки. У цьому контексті важливо впроваджувати сучасні підходи до військової освіти, що враховують специфіку взаємодії з полоненими та потребу формування стійких морально-етичних орієнтирів. Також визначаємо загальні напрямки вдосконалення освітньої підготовки відповідно до стандартів НАТО, норм міжнародного гуманітарного права та умов воєнного сьогодення для формування офіцерів, здатних діяти професійно.

У центрі статті – не лише офіцер як фахівець, а передусім як людина, яка стикається з морально складними ситуаціями та має вміння діяти відповідально. Йдеться не просто про дотримання інструкцій, а про вибір, у якому важливу роль відіграють не лише положення міжнародного права, а й особисті цінності, здатність зберегти людське обличчя під тиском обставин. Адже офіцер, який працює з військовополоненим, повинен бути не лише технічно підготовленим – він має залишатися в межах гуманності навіть тоді, коли весь контекст штовхає до протилежного, саме це відрізняє українського воїна від окупаційних формувань – здатність зберігати людяність там, де ворог давно її втратив.

Обґрунтовується потреба оновлення освітніх програм і практичного навчання, щоб краще підготувати майбутніх офіцерів до виконання завдань, пов'язаних із взаємодією з полоненими, у межах закону та моральних норм.

Ключові слова: військовополонені, офіцери тактичної ланки, етична відповідальність, психологічна підготовка, міжнародне гуманітарне право, симуляційне навчання, цінності, розуміння, сучасність.

В умовах сучасної війни, яка відбувається не лише на полі бою, а й у сфері інформаційної, психологічної та моральної боротьби, офіцери тактичної ланки стикаються з дуже непростими викликами. Робота з військовополоненими – це не просто дотримання формальних норм міжнародного гуманітарного права, це складне та багатоаспектне завдання, де потрібно балансувати між професійними вимогами, етикою та власними внутрішніми переконаннями.

Питання готовності майбутніх офіцерів до цієї роботи часто залишається поза увагою системної військової освіти. Натомість сьогодні гостро відчувається потреба в тому, щоб підготовка включала не лише вивчення юридичних норм, а й розвиток психологічної стійкості, емоційного інтелекту, навичок управління стресом та ефективної комунікації. Адже військовополонений – це не просто об'єкт, а людина, яка перебуває у стані сильного емоційного навантаження, часто знеособлена, дезорієнтована, а іноді й піддана маніпуляціям.

Саме тому формування в офіцерів не тільки професійних умінь, а й внутрішнього морального стрижня, здатності зберігати гуманність і приймати зважені рішення в екстремальних ситуаціях – завдання першочергове [5, с. 1].

Метою нашої статті є визначення дієвих методів і підходів для підготовки майбутніх офіцерів тактичної ланки до взаємодії з військовополоненими.

Така підготовка виходить за межі формального освоєння норм міжнародного гуманітарного права, оскільки вона передбачає розвиток емоційної стійкості та витримки, моральної зрілості і практичних навичок роботи з людьми, які пережили глибокий стрес (військовополоненими). Ми визначили ключові завдання, серед яких найважливішим є здатність отримувати від військовополонених цінну розвідувальну інформацію [1, с. 13].

Отримані розвіддані можуть охоплювати широкий спектр інформації про бойову діяльність противника, зокрема: дані про озброєння та техніку противника, місця розташування підрозділів та резервів, відомості про командирський склад (командирів та їх заступників), суміжні підрозділи, підтримку ворожої авіації та артилерії, логістичні канали постачання ворога, місця зосередження вогню та можливі напрямки наступу або хибні маневри. Кожен із цих напрямів безпосередньо впливає на планування та прийняття тактичних рішень і подальше ведення бойових дій. Отже, наша мета – не просто навчити офіцера тактичної ланки стандартним прийомам і технікам опитування, а сформувати для подальшого його розвитку сприйняття ситуації, що дає змогу діяти гнучко.

Майбутній офіцер має розуміти не лише “правила гри”, але й ефективно маневрувати в межах дозволеного, здобуваючи перевагу в інформаційній боротьбі, що нерідко є вирішальною в умовах сучасної війни. Саме тому проблема належного поводження з військовополоненими сьогодні є надзвичайно актуальною. Військова освіта, особливо підготовка майбутніх офіцерів тактичної розвідки, повинна приділяти їй особливу увагу, враховуючи, що взаємодія з полоненими виходить за межі стандартних функціональних обов’язків. Це делікатна сфера, яка потребує високого рівня моральної відповідальності, здатності зберігати людяність навіть під тиском та володіння юридичною компетентністю. Військовополонений – не просто джерело інформації чи об’єкт утримання, а особа, що опинилася у ворожому середовищі, яка зазнає глибокого стресу, перебуває у стані тривоги і втрати контролю над ситуацією та власним життям [1, с. 14]. Навчання для ефективної взаємодії в подібних умовах не може зводитися лише до вивчення формальних положень міжнародного права. Воно має охоплювати формування ключових якостей: дотримання етичних принципів, гуманітарний підхід, розвиток самоконтролю, моральної, психологічної та фізичної витримки, здатність до емоційної врівноваженості та швидкого прийняття рішень у нестандартних ситуаціях. Майбутні офіцери мають бути не лише фахово обізнаними, а й готовими брати на себе морально-правову відповідальність за прийняті рішення. Цей компонент професійної зрілості формується послідовно: через засвоєння норм міжнародного права, зокрема Женевських конвенцій, опанування психологічних інструментів аналізу поведінки, участь у тренінгах із моделювання реальних ситуацій, і що найбільш вагомо, приймати участь у практичних тренуваннях або вивченню відеоконтексту. Не менш важливо – виховувати повагу до людської гідності, усвідомлення цінності життя навіть супротивника, а також меж дозволеного в умовах війни. У роботі розглянуто дидактичні, правові та психолого-практичні інструменти, що можуть інтегруватися в сучасну військову освіту. Також запропоновано конкретні напрями вдосконалення підготовки з урахуванням вимог воєнного часу, гуманітарних стандартів та етичних викликів, що супроводжують діяльність військовослужбовця.

Ми поділяємо позицію американських дослідників Бреда Олсона, Стівена

Солдза та Марти Девіс, викладену в статті «Ethics of Interrogation and the American Psychological Association: A Critique of Policy and Process» [Olson B., Soldz S., Davis M., 2016] [6, с. 21]. Їхній аналіз переконує, що військовій сфері етичне лідерство не обмежується знанням норм міжнародного права. Воно починається з внутрішнього морального стрижня, з готовності не перейти межу, навіть коли обставини тиснуть, а мета, здається, виправдовує засоби. Саме в моменти емоційного напруження, невизначеності та загрози проявляється справжня якість офіцера – його здатність залишатися людиною, коли найпростіше було б стати інструментом сили. Адже діяти в межах закону легко в кабінеті, але справжня відповідальність починається там, де на карту поставлені життя, честь та людська гідність. Етичне лідерство – це не додаткова риса, а наріжний камінь професійності в умовах війни.

Теоретичні основи формування готовності до роботи з військовополоненими.

Підготовка офіцерів до роботи з військовополоненими є складним і багатоаспектним процесом, що базується на міцних теоретичних засадах і вимагає всебічного системного підходу. Така підготовка передбачає не лише засвоєння норм міжнародного гуманітарного права, зокрема положень III Женевської конвенції 1949 року, яка встановлює обов'язок держав-учасниць «завжди поводитися з військовополоненими гуманно» та гарантує їм «повагу до особи й честі», але й глибоке розуміння психологічних особливостей поведінки людини в екстремальних умовах полону. Важливо також сформулювати морально-етичні принципи та навички ефективної комунікації, необхідні для роботи у стресових бойових ситуаціях [3, с. 2].

Відомий український психолог і педагог В. В. Ягупов визначає професійну готовність військового як інтегральну якість, що включає когнітивний, емоційно-вольовий та операційний компоненти. Когнітивний компонент охоплює знання ключових законодавчих актів, національного законодавства України і внутрішніх нормативних документів Збройних Сил, які регламентують порядок поводження з військовополоненими. Водночас офіцер має усвідомлювати психологічні особливості стану полонених, котрі можуть варіювати від страху та агресії до маніпуляцій і мовчання, та володіти методами психологічного впливу й протидії маніпуляціям [2, с. 35].

Емоційно-вольовий компонент передбачає здатність контролювати власні емоції, витримувати психологічний тиск, протистояти провокаціям і при цьому зберігати емпатію, яка підтримує моральний дух та довіру навіть у складних умовах. Поведінковий (операційний) компонент містить практичні навички швидкого оцінювання ситуації, вибору адекватної тактики взаємодії, ведення діалогу відповідно до юридичних і етичних норм, а також точне документування отриманої інформації.

Особливо важливою є здатність офіцера оперативно реагувати на мінливі обставини, оцінювати ризики й коригувати стратегію взаємодії з полоненими. Така гнучкість у прийнятті рішень може врятувати життя особового складу й зберегти цінність отриманих даних. Морально-етичний аспект підготовки

відіграє не менш значущу роль – дотримання принципів гуманності є не просто юридичною вимогою, а внутрішнім стрижнем професійної поведінки. Повага до гідності кожної людини, незалежно від її статусу, підкреслює цивілізованість армії та підтримує міжнародний авторитет України.

Психологічна підготовка офіцерів спрямована на розвиток стресостійкості, умінь керувати власними емоціями, вести переговори та нейтралізувати ескалацію конфлікту в роботі з дезорієнтованими, емоційно виснаженими полоненими. Особлива увага приділяється розвитку емпатії як здатності розуміти емоційний стан співрозмовника, що підсилює ефективність комунікації, з одночасним збереженням професійної дистанції для об'єктивності в прийнятті рішень.

Розвиток правової та моральної компетентності є невід'ємною частиною підготовки. Знання норм міжнародного гуманітарного права має інтегруватися у професійну свідомість офіцера через практичне моделювання етичних дилем та формування відповідальності за власні рішення. Будь-яке приниження честі або застосування тортур до військовополонених є категорично забороненим, навіть у найскладніших бойових умовах, відповідно до Кодексу поведінки Збройних Сил України та міжнародних норм.

Міжнародний досвід підготовки військових кадрів.

Досвід провідних армій світу, зокрема Збройних Сил США, Великобританії та Ізраїлю, підтверджує критичну роль етики опитування та гуманного поводження з військовополоненими у програмі підготовки розвідувальних підрозділів. Американська система "SERE" (Survival, Evasion, Resistance, Escape) [7, с. 13]. містить обов'язкові модулі з етики опитування та психологічної підготовки до взаємодії з полоненими. Британська програма "Conduct After Capture" наголошує на психологічних аспектах поведінки в екстремальних ситуаціях, а ізраїльська методика "Tochnit Lochama" поєднує тактичні навички з неухильним дотриманням міжнародного гуманітарного права.

Адаптація такого зарубіжного досвіду до особливостей гібридної війни, яку веде російська федерація проти України, є надзвичайно актуальною. Військовослужбовці мають володіти особливою психологічною стійкістю та чітким розумінням правових норм у ситуаціях невизначеності, щоб ефективно протидіяти викликам сучасного поля бою.

Реалізація запропонованої теоретичної моделі спрямована на комплексне формування у майбутніх офіцерів ключових професійних якостей, необхідних для ефективної та етично обґрунтованої роботи з військовополоненими. Модель інтегрує правові, психологічні, комунікативні та морально-етичні компоненти, що забезпечують готовність офіцера діяти у складних бойових умовах із дотриманням міжнародних норм і національного законодавства, зберігаючи при цьому високу стійкість і професіоналізм.

Реалізація цієї моделі має сформувані такі якості: правова компетентність, що передбачає глибокі знання норм міжнародного гуманітарного права, розуміння національного законодавства та нормативних

актів Збройних Сил України, здатність приймати юридично обґрунтовані рішення у складних бойових і правових ситуаціях та усвідомлення відповідальності за власні дії; психологічна стійкість, що забезпечує ефективне функціонування під стресом, підтримання емоційного самоконтролю у провокаційних ситуаціях, адекватну реакцію на непередбачувані події, протидію психологічним маніпуляціям, збереження концентрації і впевненості; емоційно-вольовий контроль, який розвиває волю до подолання психологічних труднощів, уміння керувати власними емоціями, зберігати холонокровність і приймати оперативні рішення навіть у критичних умовах; комунікативна ефективність, що передбачає навички встановлення довірливого контакту з військовополоненими, володіння різноманітними методами ведення бесіди та отримання достовірної інформації з дотриманням етичних і правових норм; а також морально-етична позиція, яка характеризується непохитним дотриманням принципів гуманності, здатністю приймати етичні рішення під тиском обставин і збереженням поваги до людської гідності незалежно від статусу особи.

Психологічна підготовка майбутніх офіцерів до роботи з військовополоненими.

Взаємодія з військовополоненим – це передусім робота з людиною, яка опинилася в екстремальній ситуації. Вона вимагає не стільки суворих наказів, або алгоритмів, скільки глибокого розуміння людської психіки, емпатії та чіткої внутрішньої дисципліни. Для офіцера важлива не стільки жорсткість поведінки, скільки здатність адаптуватись, вловлювати емоційний стан співрозмовника та правильно реагувати, при цьому зберігаючи контроль над ситуацією [4, с. 28]. Усе це – результат цілеспрямованої психологічної підготовки курсантів. Якщо формально говорити про емоційну стійкість, розвиток навичок конструктивної комунікації, вміння працювати зі страхом, агресією та дезорієнтацією, то сутність психологічної підготовки набагато глибша. Вона спрямована на те, аби майбутній офіцер умів залишатися людиною в обставинах, де часто легше перетворитися на бездушний механізм. Це вміння не впадати в крайнощі: наприклад, не знеособлювати людину по той бік столу й не “пережимати” в спілкуванні, але й не стати надто м’яким, коли ситуація вимагає твердої позиції. Одним із найбільш ефективних підходів у психологічній підготовці є адаптована модель “батога і пряника”. Йдеться не про реальне застосування тиску, а про грамотне поєднання м’якості й твердості в комунікації. Залежно від типу особистості полоненого офіцер обирає відповідну стратегію: для одних це може бути чашка гарячого чаю, цигарка і спокійний тон розмови, що знижує напругу; для інших – чітке окреслення меж, спокійний, але твердо структурований формат запитань і легке виведення із зони комфорту, щоб стимулювати співпрацю. Тут не працюють шаблони – кожен випадок унікальний, і саме у цій гнучкості полягає майстерність офіцера. Такі навички формується не в аудиторії, а через практику і тренінги.

До традиційних тренінгів зі стресостійкості можна додати компонент “стрес-інокуляції” (Stress Inoculation Training), який у США успішно

використовують для підготовки пілотів та спецназу. Він передбачає поетапне занурення курсантів у змодельовані стресові ситуації з поступовим збільшенням рівня напруги та зворотним зв'язком від психолога. Також варто запровадити регулярні сеанси “peer-to-peer” обговорень під керівництвом психотерапевта, що зміцнює колективну підтримку та знижує ризик посттравматичних розладів. Завдяки таким практикам офіцер набуває не лише індивідуальної стійкості, а й уміння створювати моральний щит. Паралельно варто впровадити техніку когнітивного репетиційного прогону: ще до реальних інтерв'ю опитувачі в присутності психолога швидко “програють” кілька складних діалогів із заздалегідь запрограмованими важкими запитаннями або провокаціями. Мета – відпрацювати персональні моделі поведінки й реакції, щоб у критичний момент “сценарій” спрацьовував автоматично, а ресурсів на регулювання емоцій залишалось більше.

Поєднання біофідбеку та когнітивної репетиції формує міцний “резервуар” внутрішньої стійкості та дає змогу інтерв'юєру під час реальної роботи з військовополоненими залишатися зосередженим, професійним і водночас гуманним.

Загалом підготовка може передбачати: змодельовані ситуації полону, участь у командних практикумах, роботу з психологом та аналіз реальних кейсів. Курсанти мають можливість “прожити” стресову ситуацію зсередини, зробити помилки та отримати зворотний зв'язок у безпечному середовищі ще до виходу на реальну операцію. Це дає можливість сформувати не лише технічні вміння (наприклад, алгоритм допиту), а й внутрішній “моральний стрижень” – ту стійкість, яка не ламається під тиском. Важливо, щоб майбутні офіцери розуміли ціль психологічної підготовки не як формальність чи “галочку” у списку завдань, а як життєво необхідний ресурс. Знання психології потрібні не задля протоколу, а для збереження власної психіки під час складних рішень і для максимально ефективного виконання завдання у рамках закону і моральних норм.

Психологічна підготовка є фундаментом, на якому базується подальша професійна поведінка офіцера. Без цього елемента навіть найкраще володіння правовими нормами залишатиметься лише теорією. Наявність психологічного інструментарію гарантує, що кожне рішення офіцера буде обґрунтованим, контрольованим і зваженим, що особливо важливо в умовах нестабільності та високого ризику під час бойових дій.

Практичне навчання офіцерів тактичної ланки.

Третій розділ присвячено практичним методам підготовки майбутніх офіцерів до роботи з військовополоненими. Йдеться про різноманітні тренування, спеціалізовані вправи та практичні симуляції, які допомагають максимально адаптувати особовий склад до екстремальних умов. Особливу увагу приділено інтеграції психологічних і фізичних тренінгів, оскільки сучасний офіцер має бути підготовлений не лише функціонально, а й емоційно.

Одним з ключових інструментів підготовки є симуляційні тренування, де відтворюються реалістичні бойові ситуації за участі умовних

військовополонених [5, с. 1]. У ході таких тренувань курсанти відпрацьовують навички збору розвідувальної інформації (оцінювання достовірності даних, визначення пріоритетів в опитуванні), проведення первинного опитування (ефективна комунікація під тиском часу, побудова діалогу без агресії), а також застосування методик контролю стресу (техніки дихання, саморегуляції, збереження контакту). Окремо слід відзначити практику оформлення первинної документації: заповнення інформаційних бланків на полонених, фіксація особистих даних, військового статусу, стану здоров'я, візуальних ознак, приналежності до підрозділу та інше. Цей етап вимагає високої точності, уважності та відповідальності, оскільки кожна деталь може мати розвідувальну цінність або юридичне значення.

Особлива увага приділяється витримці, оскільки в реальних умовах офіцер може зіткнутись із ворожістю, мовчанням чи маніпуляцією з боку полоненого. Курсанти вчаться зберігати спокій, тримати емоції під контролем і діяти в межах етичних норм, навіть за умов тиску та провокацій.

Крім стандартних тактичних вправ, широко застосовуються рольові ігри та польові практикуми. Курсанти змінюються ролями – виступають не лише як військові, а й як психологи, перекладачі, військовополонені. Це дає змогу побачити ситуацію з різних боків, зрозуміти мотиви поведінки іншої сторони та вдосконалити власну комунікативну гнучкість.

Невід'ємною частиною підготовки є участь бойових сержантів та офіцерів із досвідом роботи з полоненими. Їхні живі історії, реальні помилки й успіхи формують у курсантів не лише знання, а й моральну відповідальність. Адже в роботі з полоненими часто доводиться приймати рішення не за інструкцією.

Особливої складності набуває робота з огляду на змінений склад окупаційних сил.

Сучасний противник – це не однорідна маса, а строката сукупність людей з абсолютно різними обличчями, мовами, релігіями й уявленнями про світ. У лавах окупаційних військ воюють найманці, добровольці, мобілізовані з глибинок і навіть громадяни інших держав вихідці з Центральної Азії, Кавказу, Далекого Сходу, представники мусульманських та інших конфесій. І кожен з них приносить із собою свій набір реакцій, страхів, переконань. Саме тому офіцеру вже недостатньо просто знати алгоритм опитування. Він має вміти зчитувати людину, навіть коли вона говорить іншою мовою або не говорить зовсім [2, с. 10].

Мовний бар'єр – це лише верхівка айсберга. За ним стоять жести, які в одній культурі нейтральні, а в іншій – образливі. Тиша, яка для нас знак поваги, для когось може бути викликом. Навіть спосіб звертання на “ти”, “Ви” або по імені іноді вирішує, чи піде полонений на контакт. І якщо офіцер не врахує ці дрібниці, він може втратити більше, ніж просто відповідь на питання. Він втратить довіру, а разом із нею – і шанс добути інформацію.

Щоб уникнути конфліктів і водночас отримати правдиву інформацію, офіцер має вміти “читати” співрозмовника на невербальному рівні, адаптувати свій стиль спілкування залежно від ситуації. Тут важливо розвивати не лише

професійну майстерність, а й міжкультурну компетентність – здатність розуміти, приймати й відповідно реагувати на відмінності. Підготовка передбачає ознайомлення з базовими елементами культурної психології, розуміння релігійних ритуалів, часових уявлень, чутливих тем і навіть мови тіла, яка може радикально відрізнятись у представників різних народів.

Паралельно з цим необхідно вивчати правові межі – норми міжнародного гуманітарного права щодо поводження з полоненими, Женевські конвенції, стандарти дотримання прав людини в умовах війни. Порушення цих норм – це не лише етичний провал, а й юридична відповідальність, яка лягає на кожного, хто командує або діє у відповідних ситуаціях. Офіцер має чітко розуміти, що гуманність – це не слабкість, а перевага, що вирізняє армію, яка бореться за свободу, від армії, що приносить терор [1, с. 3].

Також велике значення має співпраця з міжнародними партнерами. Навчальні програми країн НАТО пропонують широкий спектр методик і стандартів, адаптованих до сучасних викликів, зокрема сучасних бойових операцій. Наприклад, у Латвії та Польщі широко використовують сценарії роботи з полоненими у мультикультурному середовищі, що відтворює реальні бойові умови. Там проводять інтерактивні тренінги з міжкультурної комунікації і навичок деескалації конфліктів без застосування сили. В Німеччині курсанти проходять курси з психологічної підтримки, де вчать розпізнавати стресові реакції полонених і використовувати техніки емоційної саморегуляції, що допомагає уникати ескалації напруги. У Франції в школі кавалерії Семюр курсанти проходять психологічні тренінги за допомогою коней. В рамках підготовки військових фахівців кінні психологічні тренінги сприяють формуванню особистісної стійкості, інтуїтивної взаємодії з людьми і тваринами, навчання рефлексії та командної взаємодії, що має пряме застосування у бойовій педагогіці та лідерській підготовці.

Також у країнах НАТО активно застосовують рольові ігри і симуляції, де відтворюють реальні сценарії допиту та взаємодії з військовополоненими, щоб формувати навички швидкого прийняття рішень під тиском часу і з урахуванням етичних норм. Важливо, що такі навчання охоплюють і юридичний аспект – дотримання Женевських конвенцій і міжнародного гуманітарного права.

Обмін досвідом із партнерами дає змогу не тільки підвищити рівень знань, а й впровадити найкращі світові практики, що відповідають міжнародним стандартам. Це суттєво підвищує ефективність підготовки українських офіцерів, готуючи їх до роботи в складних та різноманітних умовах сучасних бойових дій.

У підсумку, ефективна практична підготовка майбутнього офіцера – це не просто опанування навичок. Це формування мислення: швидкого, точного, етичного. Це вміння тримати ситуацію під контролем, навіть коли все навколо виходить із-під контролю. І саме тому поєднання тактичної вправності, психологічної чутливості, культурної обізнаності, гнучкого комунікативного інтелекту та особистого бойового досвіду – це ключ до створення офіцера

нового покоління: сильного, розумного, справедливого.

Ми особисто переконані, що лише поєднання теоретичних знань із реальним бойовим досвідом і гнучкістю мислення створює справжнього професіонала у сфері роботи з військовополоненими.

Висновки. Підготовка майбутніх офіцерів до взаємодії з військовополоненими є не просто складовою їхньої професійної компетентності, а критично важливим чинником, що впливає на успішність бойових завдань, етичний рівень збройних сил і міжнародну репутацію держави. В умовах сучасної гібридної війни, де важливо не лише отримати розвіддані, а й забезпечити правову, моральну й інформаційну чистоту дій, офіцер повинен діяти з повним усвідомленням гуманітарних стандартів і психологічної відповідальності. Формування такої готовності потребує системного та поетапного підходу, в основі якого мають бути глибокі знання міжнародного гуманітарного права, уміння адекватно реагувати в екстремальних ситуаціях, практичні навички ведення опитування в умовах ризику, стресу та обмеженого часу. Підготовка має містити змодельовані сценарії допитів, симуляції бойового середовища, зокрема й з використанням сучасних візуальних технологій, які дають змогу максимально наблизити обстановку до реальної. Не менш важливим є формування психологічної стійкості: курсанти мають опановувати стратегії емоційного самоконтролю, подолання стресу, витримки в ситуаціях етичної напруги. Ці навички мають відпрацьовуватись не тільки у межах індивідуальної підготовки, а й у груповій взаємодії, що сприяє формуванню довіри та командної відповідальності. Система підготовки має постійно оновлюватися з урахуванням досвіду реальних бойових операцій, змін у міжнародному праві та появи нових загроз.

Важливою умовою є інтеграція міждисциплінарного підходу, в якому поєднуються правові, психологічні, педагогічні й тактичні компоненти. Лише за такої умови можна забезпечити високу ефективність дій офіцера у складних ситуаціях, пов'язаних із роботою з полоненими, де кожне рішення має значення не лише для досягнення оперативних цілей, а й для збереження людської гідності. Дотримання моральних норм, повага до прав полонених, здатність діяти професійно й відповідально в умовах невизначеності – це не слабкість, а ознака сили, яка визначає обличчя сучасного українського війська. Успішне формування таких офіцерів – це інвестиція не лише в ефективну розвідку, а й у перемогу на моральному та цивілізованому фронті.

Формування готовності майбутніх офіцерів тактичного рівня до роботи з військовополоненими – це багатогранний і динамічний процес, що вимагає постійного оновлення теоретичних підходів, практичних методик і педагогічних технологій з урахуванням викликів сучасної війни та міжнародних стандартів.

По-перше, надалі потрібно розширювати інтеграцію правових норм міжнародного гуманітарного права з психологічною підготовкою офіцерів, створюючи комплексні навчальні програми, які включатимуть не лише знання Женевських конвенцій, а й розвиток емоційної стійкості, навичок управління стресом, а також практичних моделей поведінки в кризових і морально

складних ситуаціях. Це дасть змогу майбутнім офіцерам діяти не тільки у правовому полі, а й з високим рівнем психологічної готовності, що забезпечує гуманність і професіоналізм навіть під найвищим тиском.

По-друге, перспективним напрямком є впровадження симуляційних тренінгів і стрес-інокуляційних програм із використанням сучасних технологій – від відеомодельовань до віртуальної реальності, які імітують реальні умови взаємодії з військовополоненими. Це допоможе офіцерам не лише отримати теоретичні знання, а й набути практичного досвіду прийняття зважених рішень у безпечному середовищі, формуючи внутрішній моральний стрижень і навички гнучкої поведінки.

По-третє, особливу увагу слід приділяти розвитку емоційного інтелекту та комунікативної компетентності, що передбачають здатність розпізнавати і контролювати власні емоції, розуміти психологічний стан військовополонених і вибудовувати з ними ефективний діалог, оснований на повазі й дотриманні гуманітарних принципів. Це не тільки покращить якість розвідувальної інформації, а й зміцнить моральний клімат у підрозділах.

По-четверте, необхідно систематично проводити емпіричні дослідження щодо впливу різних педагогічних, психологічних і правових підходів на рівень готовності офіцерів, зокрема в умовах активних бойових дій. Аналіз реальних кейсів і практик, а також міжнародний обмін досвідом із провідними арміями світу допоможуть удосконалити методики навчання й адаптувати їх до специфіки гібридної війни, яку веде Росія проти України.

По-п'яте, у довгостроковій перспективі важливим є створення системи психологічної підтримки і морально-етичної реабілітації офіцерів, які працювали з військовополоненими. Це допоможе зберегти їхню стійкість і працездатність, а також забезпечити передачу цінностей і досвіду молодшому поколінню, що є ключовим елементом формування високопрофесійного, етичного і відповідального офіцерського корпусу.

Загалом подальший розвиток теми має ґрунтуватися на системному підході, що поєднує нормативно-правові знання, психологічну стійкість, практичну підготовку й етичну свідомість. Реалізація цих напрямів створить основу для підготовки офіцерів, здатних діяти професійно, гуманно і ефективно в надскладних умовах війни, забезпечуючи водночас захист прав людини, міжнародний авторитет України і тактичну перевагу на полі бою.

Використана література:

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. 1949. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
2. Ягупов В. В. Військова педагогіка і психологія. Київ : НУОУ, 2024. 256 с.
3. Арзуманов Г. Л., Туманянц А. Р. Щодо еволюції поняття «військовополонений» та правил поводження з військовополоненими : історико-правове дослідження. *Право і безпека*. 2024. № 2 (89). С. 2-5.
4. Військова психологія у вимірах війни і миру : проблеми, досвід, перспективи. Матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25-26 жовт. 2024 р.) / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ф-т психол., Каф. соціал. психол., Каф. соціал. реабілітації та соціал. педагогіки, Військ. ін-т ; Ін-т соц. та політ. психол. НАПН України. Київ, 2024. 28 с.

5. Ширококов Ю. М. Особливості перебування військовополонених у психологічному просторі ідеологічної обробки в ході проведення антитерористичної операції. *Військова освіта*. 2016. № 1. С. 3, 5.
6. Олсон Б., Солдз С., Девіс М. (2008). Етика допиту та Американська психологічна асоціація: критика політики та процесу. *Philosophy, Ethics and Humanities in Medicine*. Vol. 3. Issue 3. С. 1-15.
7. Доран Е. П., Гойт Г., Морган Ч. А. III. Підготовка до виживання, ухилення, опору та втечі (SERE) : підготовка військовослужбовців до вимог полону // У: Кеннеді К. Г. (ред.). *Військова психологія : клінічні та оперативні застосування*. 2-ге вид. Нью-Йорк : Guilford Press, 2012. С. 1-21.

References:

1. Zhenevska konventsiiia pro povodzhennia z viiskovopolonenymy [Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War]. (1949). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text [in Ukrainian].
2. Iahupov V. V. (2024). Viiskova pedahohika i psykholohiia [Military pedagogy and psychology]. Kyiv : NUOU. 256 s. [in Ukrainian].
3. Arzumanov H. L., Tumanians A. R. (2024). Shchodo evoliutsii poniattia «viiskovopolonenyi» ta pravyl povodzhennia z viiskovopolonenymy : istoryko-pravove doslidzhennia [On the evolution of the concept of "prisoner of war" and the rules for treating prisoners of war: a historical and legal study]. *Pravo i bezpeka*. № 2 (89). S. 2-5 [in Ukrainian].
4. Viiskova psykholohiia u vymirakh viiny i myru : problemy, dosvid, perspektyvy (2024). [Military psychology in the dimensions of war and peace: problems, experience, prospects]. Materialy IKh Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 25-26 zhovt. 2024 r.) / Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka, F-t psykhol., Kaf. sotsial. psykhol., Kaf. sotsial. rehabilitatsii ta sotsial. pedahohiky, Viisk. in-t; In-t sots. ta polit. psykhol. NAPN Ukrainy. Kyiv. 28 s. [in Ukrainian].
5. Shyrobokov Yu. M. (2016). Osoblyvosti perebuvannia viiskovopolonenykh u psykholohichnomu prostori ideolohichnoi obrobky v khodi provedennia antyterorystychnoi operatsii [Peculiarities of prisoners of war's stay in the psychological space of ideological indoctrination during an anti-terrorist operation.]. *Viiskova osvita*. № 1. S. 3, 5 [in Ukrainian].
6. Olson B., Soldz S., Devis M. (2008). Etyka dopytu ta Amerykanska psykholohichna asotsiatsiia : krytyka polityky ta protsesu [Interrogation Ethics and the American Psychological Association: A Critique of Policy and Process]. *Philosophy, Ethics and Humanities in Medicine*. Vol. 3. Issue 3. S. 1-15 [in Ukrainian].
7. Doran E. P., Hoit G., Morhan Ch. A. (2012). III. Pidhotovka do vyzhyvannia, ukhylennia, oporu ta vtechi (SERE) : pidhotovka viiskovosluzhbovtiv do vymoh polonu [Survival, Evasion, Resistance, and Escape (SERE) Training : Preparing military personnel for the demands of captivity]. *Viiskova psykholohiia : klinichni ta operatyvni zastosuvannia*. 2-he vyd. Niu-York : Guilford Press. S. 1-21 [in Ukrainian].

T. OSTAPCHUK, D. BILYI, A. SANDUL. Formation of Future Tactical-Level Officers' Readiness for Working with Prisoners of War.

The study of training specialists to work with prisoners of war in the conditions of war with Russia is extremely relevant. This is due to the growing number of captured enemy servicemen and the need to comply with international humanitarian law.

In this modern conflict, it is especially important to properly treat prisoners in accordance with the Geneva Conventions. This not only preserves the international reputation of Ukraine, but also increases the legal, ethical and operational validity of the actions of our military and officials.

In addition, professional training in this area helps to effectively collect intelligence information, guarantees respect for human rights and reduces the risks of violations.

The article examines the basics of training future tactical officers to work with prisoners of war. Our attention is focused on the formation of competence that includes ethical, moral and professional aspects in the conditions of modern combat operations. We highlight three main components of this competence – knowledge, emotional stability and behavioral skills, which create a holistic training system. In this context, it is important to implement modern approaches to military education that take into account the specifics of interaction with prisoners of war and the need to form stable moral and ethical guidelines. We also identify general directions for improving educational training in

accordance with NATO standards, international humanitarian law, and the conditions of modern warfare to train officers capable of acting professionally. The focus of the article is not only on the officer as a specialist, but primarily as a person who faces morally difficult situations and must be able to act responsibly. It is not just about following instructions, but about a choice in which not only the provisions of international law, but also personal values, the ability to maintain a human face under the pressure of circumstances, play an important role. After all, an officer working with a prisoner of war must not only be technically prepared – he must remain within the limits of humanity even when the entire context pushes to the opposite, this is what distinguishes a Ukrainian soldier from occupation formations – the ability to maintain humanity where the enemy has long lost it.

The need to update educational programs and practical training is substantiated in order to better prepare future officers to perform tasks related to interaction with prisoners, within the limits of the law and moral norms.

Keywords: prisoners of war, tactical officers, ethical responsibility, psychological training, international humanitarian law, simulation training, values, understanding, modernity.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-157.2024.04>

УДК 355.1:316.46

Рощенков Т. О., Гібало О. В.

ТРЕНІНГ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕОРІЇ ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА

З початком запеклої збройної боротьби проти широкомасштабної збройної агресії російської федерації в Україні у лютому 2024 року розпочалося мобілізаційне розгортання Збройних Сил України. Виникла нагальна потреба в командирах-лідерах, які вміють згуртовувати людей, просто та доступно пояснювати порядок виконання бойових завдань, а також обізнані у способах та прийомах мотивації особового складу та користуються повагою та авторитетом серед підлеглих. З огляду на це, стає актуальним розроблення та імплементація в освітній процес військових навчальних закладів оновлених освітніх програм, спрямованих на формування нового стилю військового лідерства, доброчесності, підвищення рівня практичної підготовки та готовності до професійної діяльності.

У статті окреслено методику розвитку лідерської компетентності через практичні заняття (тренінги), а також охарактеризовано фактори, що впливають на формування військового лідерства майбутніх офіцерів та сержантів через практичні заняття (тренінги), під час яких формуються вміння використовувати набуті знання з військового лідерства в умовах невизначеності, що часто виникає у бойових умовах та різноманітних ситуаціях (зокрема і конфліктних) під час побудови взаємовідносин з підлеглими.

Однією з найголовніших принципів військового лідерства вказано спроможність офіцера або сержанта правильно оцінювати обставини та приймати адекватні рішення для вчинення конкретних дій. Великою відповідальністю для військових керівників будь-якого рівня є необхідність приймати рішення щодо застосування зброї, тобто брати на себе відповідальність за наслідки її застосування, а також нести відповідальність за життя підлеглих під час прийняття рішень на застосування підрозділів в бою. Ця величезна відповідальність вимагає твердого та рішучого характеру, міцної психологічної стійкості, високого рівня інтелекту та вміння діяти в кризових ситуаціях.

Ключові слова: тренінг, військове лідерство, майбутні офіцери, кризова ситуація, бойові умови, Збройні Сили України.